

etenkin huokoisten kuntarajojen merkitystä monipaikkaisuuden määrittämisessä.

Suurempi kysymys liittyy kuitenkin aikaan aikakausina ja sekä työn että liikkuvuuden käsitteiden historiallisiin ilmentymiin. Monimuotoiset kotien ja tuotantotilojen yhdistelmät olivat arkipäivää lähes kaikissa kaupungeissa aina 1800-luvulle, jolloin tehdas ja sen jälkeen toimisto erottivat kodin ja työn, kuten Lapintie osoittaa. Lapintie tarkasteleekin etätöitä ja erityisesti työn ja paikan suhdetta useista eri näkökulmista. Silti niin sanotun etätöiden arvo ei ole sen uutuudessa; etätö, jos sen ymmärtää asuinpaikkakunnan ulkopuolella tehtynä työnä, on ollut tavanomaista kaikissa kaupungistuvissa yhteiskunnissa. Tästä syystä esimerkiksi Suomessa kuntien väkiluvuista löytyy huomattavia eroja riippuen siitä, tutkiiko vero-, henki- vai kirkonkirjoja. Siten yhdeksi kysymykseksi muodostuu nykyisen monipaikkaisten henkilöiden suhde ammatillisten eliittien ikaikaaiseen liikkuvuuteen? Nykyisyydessä vallitsevan ilmiön pidemmälle menneeseen aikaan ulottuva tarkastelu voi hyvinkin laajentaa siitä käytävää keskustelua ja nostaa esiin uusia näkökulmia ja ajallisia jatkumia.

Onkin todella kiinnostavaa huomata, että vaikka Lapintie korostaa kielellisestä käänteestä alkunsa saaneista pohdintoissaan ontologisuutta ja suomenkielisten käsitteiden erityisyyttä, hän ei tarkastele etätöitä suomenkielisenä käsitteenä eikä pohdi sen suhdetta englanninkieliseen käsitteeseen *telework*. Samoin Lapintieltä olisi toivonut itsekräitsemämpänä ajatusharjoituksena sellaisten rajoitusten (*constraints*) tarkastelua, mitkä estävät sekä etätöiden että monipaikkaisen kaupungin hyödyntämisen. Siinä, missä kaupungin julkisten ja yksityisten tilojen hyödyntäminen etenkin luovaan tieto- tai toimistotyöhön on mahdollista, on myös huomattavan paljon sellaisia työntekijöitä, jotka eivät joko voi tai saa tehdä töitä missä tahansa.

Lapintie pohtii oivaltavasti todellisten ihmisten (*corporeal people with flesh and blood*) kehollisen liikkuvuuden mahdollisuuksia ja siihen liittyviä osin todellisia, osin kuviteltuja rajoitteita. Lapintie huomauttaa, että henkilön ikä ei ole merkittävä määrittäjä monipaikkaisuudessa. Varallisuuskin määrittää henkilön liikkuvuutta ja monipaikkaisuutta vain epäsuorasti. Kuitenkin Lapintien käyttämät esimerkit usein viittaavat jo varsin varttuneisiin sekä varakkaisiin yksilöihin, jolloin kysymys kaupunkisuunnittelusta, monipaikkaisuudesta ja yksilöiden päivittäisestä liikkumisesta jää etäiseksi pohdinnaksi esimerkiksi pienten lasten vanhempien arjesta. Onko päiväkotien ja koulujen sijoittaminen lähelle kaupunkien työpaikka-alueita parempi ratkaisu kuin niiden sijoittaminen (etäälläkin) sijaitsevien kotien lähelle? Teoreettisesta näkökulmasta päiväkodin ohi kulkeva, ajallisesti mutkaton työmatka näyttää houkuttelevalta, mutta näyttävätkö lastenvaunuja pullistelevat julkiset liikennevälineet tai lapsiperheiden autoista tukkeutuneet tiet yhtä houkuttevilta?

Lapintien teoksen arvo onkin juuri ajatuksen herättämisessä ja juuri siitä syystä sen lukeminen suositeltavaa. Puhkiarvioitujen artikkelien aikakaudella on erityisen arvokasta lukea tekstiä, joka on verraten hyvin kirjoitettu ja joka valmiitta vastauksitta pakottaa lukijan ajattelemaan. Vaikka teos keskittyy vain kaupunkieihin omassa ajassamme laajentamatta keskustelua koko yhteiskunnan monipaikkaisuuteen, on Lapintien teos hyvä lisä jo pitkään jatkuneeseen keskusteluun monipaikkaisuudesta. Kenties teoksen ydinsanomana onnistuivat määrittämään jo muinaiset roomalaiset, jotka totesivat: ”missä sydän, siellä hyvä”.

MATTI O. HANNIKAINEN

*Historian oppiaine,
Helsingin yliopisto*

Vaikuttavaa maantiedettä

TANI, SIRPA; CANTELL, HANNELE; HILANDER, MARKUS & JUTILA, HEIKKI (2023) *Maantiede – maailmantiede. Ympäristö ja ihminen vuorovaikutuksessa*, 310 s. Gaudeamus, Helsinki.

Maantiede on maailmantiede, koska se tukee maailmanlaajuisten, eri tavoin maan pinnalle ja ihmisten arkeen paikantuvien monimutkaisten ilmiöiden kokonaisvaltaista hahmottamista. Maantiede on maailmantiede, koska se auttaa maailmantilaan liittyvien ongelmien ratkaisemisessa. Maantiede on maailmantiede, joka tarkastelee maailmaa sekä luonnontieteellisestä että ihmistieteellisestä näkökulmasta, ympäristön ja ihmisen toiminnan vuorovaikutussuhteisiin keskittyen. Näin voisi tiivistää tässä esittelemäni kirjan johtajatuksen.

Maantiede – maailmantiede on suunnattu erityisesti maantiedon ja -tieteen sekä ympäristöopin opettajille, varhaiskasvattajille sekä näiden alojen opiskelijoille

mutta yhtä lailla myös kelle tahansa maailmantilasta ja ympäristökysymyksistä kiinnostuneelle. Kyseessä on ennen muuta opaskirja, jossa tietolaatikat, opetusvinkit, pohdintatehtävät, kirjallisuussuositukset ja asiantuntijahaastattelut ovat tärkeässä roolissa. Kirja on myös kiintoisa maantiedepoliittinen puheenvuoro, alan identiteetin ja maailmasuhteen monipuolinen koonos. Globaaleihin haasteisiin vastaaminen on vahvasti esillä kuten myös yksilön suhde ympäristöön. Maantieteellisen ajattelun historiaa luodetaan, keskeiset maantieteelliset käsitteet esitellään, samoin visuaalisten aineistojen mahdollisuuksia avataan.

Lisäksi vastakkainasetteluiden ja toiseuttamisen jännitteitä käsitellään laajasti. Jännitepurkuun lääkkeeksi tarjotaan erilaisuutta kunnioittavan argumentoinnin ja dialogin edistämistä. Tekijät korostavat, että dialogien avulla on mahdollista syventää ymmärrystä syrjintää ylläpitävistä yhteiskunnallisista rakenteista ja luoda edel-

lytyksiä niiden muuttamiseen. Itse asiassa tämä muutosmotiivi nostetaan dialogien harjoittelun ja edistämisen pää tavoitteeksi. Tältä pohjalta kirjassa edetään varsin kunnianhimoisesti sivistyskäsitteiden uudelleenmäärittelyyn, nyt ajantasaistettuna päällekkäyviin kestävyyskriisien tilanteeseen ja rydytettyinä ekososiaalisella sivistysajattelulla.

Teoksessa korostetaan alkusivuilta lähtien, että maantiede on tarpeen, kun halutaan ymmärtää ja muuttaa maailmaa. Kysyntää on sellaiselle maantieteelliselle tiedolle, joka on merkityksellistä ja vaikuttavaa tässä maailmanajassa ja -tilanteessa. Tällaiseen tiedontarpeeseen tekijät vastaavat kolmiportaisen tieto-opillisen jäsenyyksen avulla: maantieteellisen perustiedon ja -sanaston osaamisen lisäksi tarvitaan alan kielipöytä eli ajattelun hallintaa sekä kykyä soveltaa maantieteellistä tietoa eri tilanteissa. Tekijöiden käyttämät lähteet varmistavat, että jäsenyksen on tutkimuspohjaisen vaikuttamisen käytännössä koeteltu. Maantiede on ”julkinen tiede” (Väliverronen 2016; Jones ym. 2023), eikä vain opettajakoulutuksen ja koulutyön osalta vaan yleisemminkin monilla yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen kentillä. Maantieteilijät ovat osallistuneet yhtä lailla paikallisten kestävyys siirtymien toteutuksiin kuin geopolittisten ja planetaaristen kriisien torjuntatehtäviin.

Käsillä olevassa kirjassa viitataan monin paikoin juuri alue- ja ympäristösuunnitteluun maantieteen yhtenä keskeisenä sovellusalueena. Esimerkiksi maisemäkäsitteen esittelyn yhteydessä nostetaan esiin maankäytön ja kaavoituksen velvoitteet ja mahdollisuudet ympäristö- ja -estetiikan huomioimisessa. Vastaavasti ekologisten käytävien suunnittelussa vedotaan kartografisten taitojen välttämättömyyteen. Ja vaikkapa paikan puolustamista ympäristötekona pohditaan asukaslähtöisessä aluesuunnittelussa. Kirjasta välittyy ymmärrys alue- ja ympäristösuunnittelun vähittäisestä kulttuurisesta muutoksesta. Sosiaalisten vuorovaikutusvaateiden lisääntymisen myötä suunnittelutehtäviin on yhä enemmän rekrytoitu ammattilaisia teknisten tieteiden ulkopuolelta. Suunnitteluprofessio on muutoksessa, ja tässä siirtymässä maantieteellisellä osaamisella on oma tärkeä roolinsa.

Kirjassa alleviivataan maantieteen kyvykkyyttä monimutkaisten ilmiö- ja ongelmavyhtien taustalla vaikuttavien syy-seuraussuhteiden hahmottamiseen. Ikään kuin todisteeksi tästä kirjassa sukelletaan laajasti visuaalisten aineistojen mahdollisuuksiin maailmantieteen työkalupakissa. Karttojen ja valokuvien poliittisuutta esitellään, kuten myös niiden kriittisen lukemisen tar-

vetta ja tekniikoita. Muun muassa ”kartan hiljaisuuksiin” ja valokuvan ”visuaaliseen vaikenemiseen” kiinnitetään huomiota, kun opastetaan kuvallisen manipulaation tunnistamiseen. Myös mainosten maantieteeseen syvennyttään osoittamalla, kuinka mainoksia kriittisesti lukemalla voidaan vahvistaa ymmärrystä mainostettujen tuotteiden tuotantoketjuissa piilevistä sosiaalisista ja ekologista epäkohdista. Opetusvinkkinä kirjassa myös esitellään vastamainostyöpajan toteuttaminen.

Visuaalinen maantiede hahmottuu kirjassa kiintoisaksi yhteiskunnallisen kommunikaation ja vaikuttamisen välineeksi. Kuvien ja karttojen tuotantoon ja lukutapoihin tutustuminen konkreettisesti mainosti ekososiaalisen sivistysprojektin haasteita. Vastamainostyöpaja vielä omalla tavallaan rohkaisee kriittiseen ja vaikuttavaan maantieteeseen. Tarjonta on runsasta ja inspiroivaa, eikä lopulta jäänyt kaipaamaan kuin jonkinmoista ”kriittisen kartografian” esittelyä ja sen mahdollistamia visuaalisointeja (ks. Suoranta & Ryyänen 2014: 163–170). Tällöin esimerkiksi kirjassa viitatus vaihtoehdot ja eilänsimaiset maantieteet olisivat voineet konkretisoitua tehtävähasteina.

Maantiede – maailmantiede on virkistävä yhteenvehto maantieteen merkityksestä ja potentiaalista tieteenalana ja kouluaineena. Kirja ohjaa taidokkaasti planetaaristen kriisien monitasoiseen ilmiökenttään ja niiden taustalla piilevien syy-yhteyksien kriittiseen tarkasteluun. Samalla se tarjoaa myös virikkeitä ja rohkaisua tarvittavien kulttuuristen ja systeemisten korjausliikkeiden toteuttamiseen. Kyseessä on tervetullut oppikirja koulu- ja kasvatustyön tarpeisiin ja alan opiskelijoille, mutta se palvelee myös ketä tahansa maailmantilasta huolestunutta kansalaista. Maantiede avautuu kirjassa vakuuttavasti uudistumiskykyisenä maailmantieteenä.

KIRJALLISUUS

- Jones, R., Kocher, A., Sultana, F., McSweeney, K. & Molnar, P. (2023) Interventions on public geographies. *Political Geography*, 103007. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2023.103007>
- Suuranta, J. & Ryyänen, S. (2014) *Taisteleva tutkimus*. Into, Helsinki.
- Väliverronen, E. (2016) *Julkinen tiede*. Vastapaino, Tampere.

ARI AUKUSTI LEHTINEN
*Historia- ja maantieteiden laitos,
Itä-Suomen yliopisto*

